

УДК 37.018.46:355.58

DOI 22185186.2019.1.10

Лариса Петренко

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ У ВИМІРІ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ

Вплив технологічних, демографічних і соціально-економічних змін вносить суттєві корективи в ландшафт зайнятості населення різних країн, зумовлює появу нових вимог до умінь і навичок фахівців різних галузей економіки, що у свою чергу спричиняє серйозні проблеми з їхньою професійною підготовкою, перепідготовкою, підвищенням кваліфікації й управлінням цим процесом. На актуальності розв'язання цієї проблеми наголошували учасники Всесвітнього економічного форуму в Давосі, на якому зазначалося, що в недалекому майбутньому зростання зайнятості супроводжуватиметься ситуацією, коли близько 40% навичок, необхідних ключовим робочим місцям, ще не належать до основного набору цих функцій сьогодні. Від своєчасності вирішення таких питань упродовж найближчих років залежить потужність економік різних країн і суспільства в цілому [7, с. 26].

Не зважаючи на те, що лідери бізнесу усвідомлюють ці насущні проблеми як першочергові завдання, проте результати їх опитування вказують на їх досить повільні та недостатньо рішучі дії щодо підвищення кваліфікації фахівців. Так, близько двох третин респондентів вважають, що стратегічне планування робочої сили й управління змінами в їх кваліфікації є найвищим пріоритетом менеджменту компанії або організації. У галузі розвитку інфраструктури такої думки дотримуються більше половини опитаних керівників, а в галузі енергетики й охорони здоров'я – чотири з п'яти респондентів. Приблизно дві третини респондентів в усіх галузях промисловості також мають наміри вкладати кошти в «перезавантаження діючих працівників у рамках управління змінами», а планування розвитку робочої сили для багатьох керівників нині визнається «загалом найвищою такою стратегією» [7, с. 26].

У контексті заявленої теми слід наголосити на актуальності розв'язання питання підвищення кваліфікації фахівців, задіяних у сфері цивільного захисту. У 2018 р. понад 200 осіб керівного складу територіальних громад, до повноважень яких віднесено питання організації цивільного захисту, пройшли навчання. На курсах підвищення кваліфікації за цей період навчено понад 1300 працівників протипожежних підрозділів. Заслуговує на увагу досвід проведення тренінгів із безпеки життєдіяльності різних категорій населення (понад три тисячі осіб) [3, с. 300]. Короткострокове підвищення кваліфікації з питань цивільного захисту пройшли завідувачі (заступники завідувачів) міських курсів, завідувачі навчально-консультаційних пунктів, начальники циклів практичної підготовки, майстри виробничого навчання навчально-методичних центрів сфери цивільного захисту.

Ці процеси відбуваються планово. Адже технологізація усіх сфер життєдіяльності людини ні в якому разі сьогодні не зменшує ризиків виникнення важких надзвичайних ситуацій, які призводять до загибелі великої кількості людей і значних матеріальних збитків. Учені акцентують увагу на тому, що нині в Україні «у зв'язку з небезпечними природними явищами, аваріями і катастрофами ситуація характеризується як дуже складна. Щороку в країні виникає близько 1,5–2 тис. надзвичайних ситуацій» [2, с. 304]. При цьому найпоширенішою причиною аварій часто стає сама людина, її помилки, зумовлені індивідуальними особливостями, рівнем культури і виховання, відсутністю необхідних знань або просто недосконалістю людського розуму, байдужістю або інертністю в прийнятті рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із даної проблеми свідчить про те, що в Україні активно досліджується проблема цивільного захисту населення. Увага учених зосереджена на питаннях нормативно-правового забезпечення, діяльності організаційно-управлінських систем, призначених для виконання завдань цивільного захисту (С. Андреев, О. Барило, П. Волянський, О. Гудович, М. Долгий, С. Домбровська, В. Кондратюк, В. Мазуренко, С. Осипенко, А. Терентьева, О. Труш та ін.); безпеці людини у сучасних умовах (В. Березуцький, В. Гогунський, В. Заплатинський, О. Запорожець та ін.), формування культури безпеки життєдіяльності в учнів і студентів (О. Вільсон, Д. Горбатюк, Г. Люлька, Н. Кулалаєва, В. Махайлюк, В. Пугач, П. Резниченко). Проблеми підвищення кваліфікації фахівців сфери цивільного захисту порушені в наукових працях О. Євсюкова, Є. Литвиновського, В. Михайлова, В. Квашука, В. Юрченка. Аналіз зазначе-

них робіт показав, що тепер у зв'язку з децентралізацією влади піднімаються питання організації безпеки об'єднаних територіальних громад. Очевидно, що їх ефективне розв'язання залежить від готовності фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів із питань цивільного захисту, до діалогу з громадськістю відносно необхідності підвищення культури безпеки, формування запиту на позитивні зрушення у зазначеній сфері.

Метою цієї статті є аналіз нормативно-правових документів, результатів наукових досліджень і досвіду підвищення кваліфікації посадових осіб міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання комунальної власності для обґрунтування педагогічного аспекту їхньої діяльності в забезпеченні навчання з питань цивільного захисту, безпеки життєдіяльності, техногенної та пожежної безпеки персоналу і різних верств населення.

У процесі дослідження наша увага була прикута саме до організації роботи з навчання різних верств населення діям у надзвичайних ситуаціях фахівцями сфери цивільного захисту на різних рівнях цієї системи, до чийх функціональних обов'язків віднесена ця діяльність. Насамперед ми звернулися до нормативно-правових документів. Так, у Кодексі цивільного захисту України (далі – Кодекс) передбачено, що до повноважень Кабінету Міністрів України у сфері цивільного захисту поміж інших віднесено «визначення порядку навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях» (ст. 16, п. 16); Центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику в сфері цивільного захисту – «...розглядає та затверджує програми з навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, організовує та контролює їх виконання» (ст. 17, п. 44 Кодексу). Статтею 18, п. 18 Кодексу визначено, що до функцій інших центральних органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту включено: «забезпечення навчання з питань цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки посадових осіб міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, а також суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління». У статті 19 п. 1.21 Кодексу до переліку повноважень місцевих державних адміністрацій у сфері цивільного захисту віднесено: «забезпечення навчання з питань цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки посадових осіб місцевих державних адміністрацій, суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, керівників та їх заступників, здійснення підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях»; а у п. 2.22 Кодексу говориться про те, що органи місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту мають здійсню-

вати: «забезпечення навчання з питань цивільного захисту посадових осіб органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання комунальної власності, здійснення підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях» [1]. Таким чином, на всіх ієрархічних рівнях Єдиної державної системи цивільного захисту Кодексом передбачено забезпечення навчання як різних категорій посадових осіб, так і населення.

Водночас результати дослідження аспектів безпеки децентралізації влади в Україні свідчать: переважна більшість опитаних громадян (51%) вважають, що розвиток і безпека є взаємозалежними процесами, але сьогодні у більшості рівень відчуття захищеності від різних загроз є досить низький. Так, від замаху на життя захищеними вважають себе 20% громадян (28% членів ОТГ); пограбування, крадіжки – 12% (19%); хуліганських дій – 13% (20%); терористичних актів – 15% (19%); пожеж – 15% (21%); великого стихійного лиха – 11% (16%); техногенних катастроф – 10% (14%); епідемічних захворювань – 12% (15%); військової агресії – 15% (20%); мін, боєприпасів, що не розірвалися – 19% (27%).

Також низьким виявився і рівень сподівань громадян на допомогу з боку добровільних громадських формувань. Так, тільки 7–14% опитаних розраховують на допомогу з їхнього боку, водночас лише 4–11% (залежно від місця проживання) готові взяти участь у добровільних формуваннях (групах, загонах, дружинах) із забезпечення безпеки громад. Також низькими виявилися показники готових до участі в місцевій волонтерській гуманітарній допомозі – 8% у порівнянні з 12–15% серед мешканців інших населених пунктів [6]. На думку М. Сунгуровського, ці результати «дають підстави стверджувати як про нестачу культури безпеки, недостатню готовність значної частини українського суспільства до повномасштабних перетворень у сфері безпеки громад, так і про наявність великого запиту на ці зміни через незадоволення поточним станом справ» [6]. На наше переконання, така ситуація є результатом зниження уваги до формування безпекової компетентності в школах, закладах професійної (професійно-технічної) та вищої освіти, готовності керівників, відповідальних за цивільний захист населення на місцевому рівні, до планування й організації цієї роботи на системній основі.

У даній статті привертає увагу те, що більшість опитаних вважають безпеку громадян справою держави. У цьому переконанні 44%, ще 43% вважають, що безпеку населення мають забезпечувати держава спільно з ОТГ. На думку 49% опитаних, цим має займатися виключно держава, а 38% віддали перевагу спільним зусиллям держави і ОТГ. У питанні безпеки на дорогах і протидії злочинності 54% і 52% досліджуваних відпо-

відно вважають, що цим має займатися держава. Отже, як підкреслює М. Сунгуровський, у сфері забезпечення безпеки громад, українці віддають перевагу державі та спільним зусиллям держави з ОТГ [6].

На наш погляд, така думка сформувалася значною мірою завдяки діяльності самих органів влади, повідомленням у засобах масової інформації, коли увага здебільшого акцентується на якості роботи відповідних служб у разі виникнення надзвичайної ситуації, та дуже рідко в коментарях можна почути про те, як мали і мають діяти самі громадяни. За останні роки ми не раз ставали свідками розгубленості, безпорадності й розпачу населення внаслідок вибухів на військових складах (Калинівка, Ічня та ін.), техногенних аварій (на об'єктах ЖКГ в Алчевську, розлив фосфору на Львівщині, вибух газу в Дніпропетровську, аварія на Бортницькій станції аерації) тощо. Актуалізується проблема ведення профілактичної роботи, що також є навчальною діяльністю відповідних служб і посадових осіб.

Доцільно зазначити, що сьогодні громадам передані не тільки повноваження. «Децентралізація забезпечила значне зростання доходів місцевих бюджетів, незважаючи на складний час, коли все це відбувається. І вперше, в минулому році, доходи місцевих бюджетів склали до 50% зведеного бюджету України», – зазначив В. Пархоменко з Асоціації міст України [6]. У 2018 р. доходи загального фонду місцевих бюджетів за перше півріччя виросли на 23,8% порівняно з аналогічним періодом минулого року. За рахунок цих коштів ОТГ отримали можливість не тільки встановлювати освітлення, камери для відеофіксації, які допоможуть підвищити рівень безпеки в кожній конкретній громаді, але й ввести 600 нових посад дільничних інспекторів поліції в ОТГ, що виявили бажання отримати дільничного, який буде працювати тільки в їхній громаді. На сайті Державної служби з надзвичайних ситуацій наведено результати пілотних проектів щодо організації заходів цивільного захисту населення територіальних громад, тобто поступово змінюється місцева політика в управлінні безпековим середовищем життєдіяльності людей. Одним з її основних завдань є поглиблення громадської обізнаності з «основних факторів природних і техногенних небезпек та їх запобігання» [3, с. 300].

Його ефективна реалізація в практичній діяльності значною мірою залежить від професіоналізму тих, хто очолює «органи управління цивільним захистом на місцях, територіальні громади і всіх інших, хто бере участь у зниженні ризиків і пом'якшенні наслідків надзвичайних ситуацій і, у свою чергу, створює безпечне і більш стійке середовище життєдіяльності» [3, с. 299]. При цьому відбувається соціальна взаємодія між усіма

суб'єктами цивільного захисту, що характеризує діяльність цих фахівців як представників професій «людина – людина» (за типологією Є. Клімова). І це лише одна зі складових їхнього професіоналізму.

Суть цієї наукової категорії в нашому дослідженні розглянемо з позицій державного управління. У цьому аспекті більш повне тлумачення професіоналізму наведено в науковій праці І. Сурай, яка зазначає: «Професіоналізм – це інтегральна властивість, якість особистості, що формується в процесі певної діяльності. Водночас це і процес, і результат діяльності», а ще – це «володіння комплексом спеціальних фахових знань та практичних фахових умінь і навичок, що виявляється під час діяльності людини в чітко обмеженій сфері та визначає якість цієї діяльності» [5, с. 51,53].

Дослідниця обґрунтувала концептуальну модель керівника, яка визначається трьома взаємопов'язаними показниками. Перший – орієнтований на ефективний розвиток професіоналізму особистості, другий – професіоналізму діяльності, третій – професіоналізму самовдосконалення. У професіоналізмі особистості керівника вона виокремила: 1) управлінські здібності, які характеризують індивідуальні якості керівника, що зумовлюють успішне виконання ним своїх професійних обов'язків; 2) професійно-управлінська компетентність, що являє собою уміння керівника як суб'єкта управлінського впливу, здатного по-новому структурувати наукові та практичні знання з управління; 3) управлінська спрямованість, розвиток якої уможливорює реалізацію таких суттєвих показників, як інтерес до професії керівника, схильність до неї, усвідомлення своїх здібностей, характеру і мотивів вибору певної професії.

Другий показник (професіоналізм діяльності керівника) представлений І. Сурай як комплекс умінь керівника щодо володіння: 1) сучасними методами наукового управління і новими технологіями соціально-культурного програмування (теоретична і практична підготовка керівника до виконання завдань стратегічного і тактичного планування діяльності, управління персоналом); 2) технологічною підготовленістю (професійне володіння технологіями управління людськими ресурсами); 3) готовністю впроваджувати свої знання у практику управління (професіоналізм спілкування, співробітництва, взаємодії керівника з колегами, підлеглими, керівництвом).

Третій показник – професіоналізм самовдосконалення – забезпечує створення динамічної управлінської ситуації у роботі керівника, що потребує не тільки володіння знаннями, уміннями, навичками, методів управління й управлінського впливу, а й рефлексії керівником своєї діяльності [5, с. 52-53].

З огляду на чинне законодавство у сфері цивільного захисту та дану концептуальна модель, ми можемо зробити висновок про необхідність розвитку в керівників сфери цивільного захисту, осіб, у компетенції яких є забезпечення навчання населення і всіх інших, причетних до них, психолого-педагогічної компетентності. Тому, базуючись на даній моделі, ми проаналізували навчальні плани і програми, які знаходяться у вільному доступі на сайтах закладів вищої освіти. Це програма навчання з питань охорони праці, функціонального навчання для потреб центральних і місцевих органів виконавчої влади та навчань з питань пожежної безпеки посадових осіб підприємств, установ та організацій. Дані програми відображають зміст професійної діяльності у сфері цивільного захисту, зміст функціональних обов'язків, водночас жодна з них не розкриває суті реалізації завдання забезпечення навчання з питань цивільного захисту.

У цьому контексті вважаємо за доцільне акцентувати увагу на науковій категорії «навчання», під якою, зазвичай, розуміють організовану двосторонню діяльність, спрямовану на максимальне засвоєння й усвідомлення навчального матеріалу і подальше застосування отриманих знань, умінь і навичок на практиці. У Законі України «Про освіту» діяльність, «спрямована на формування знань, інших компетентностей, світогляду, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей, емоційно-вольових та/або фізичних якостей здобувачів освіти (лекція, семінар, тренінг, курси, майстер-клас, вебінар тощо) та провадиться педагогічним (науково-педагогічним) працівником, самозайнятою особою (крім осіб, яким така форма викладацької діяльності заборонена законом) або іншою фізичною особою на основі відповідного трудового або цивільно-правового договору», визначається як викладацька діяльність [4]. Викладацька діяльність є педагогічною, оскільки вона спрямована на навчання, виховання та розвиток особистості, її загальнокультурних, громадянських та/або професійних компетентностей [4]. Згідно з чинним Законом України «Про освіту», на посади педагогічних працівників приймаються особи, які мають освітню та/або професійну кваліфікацію, яка відповідає встановленим законодавством, зокрема професійним стандартом (за наявності), кваліфікаційним вимогам до відповідних посад педагогічних працівників (розділ VII, стаття 58, п. 2).

Таким чином, результати здійсненого аналізу нормативно-правових документів, сутності поняття «професіоналізм керівника» вказують на те, що навчання населення з питань цивільного захисту, техногенної, пожежної безпеки посадових осіб міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та суб'єктів

господарювання комунальної власності в системі підвищення кваліфікації мають здійснювати фахівці, які мають фахову і педагогічну підготовку. На жаль, нині цьому питанню приділяється недостатньо уваги. Для підвищення ефективності діяльності фахівців у сфері цивільного захисту слід дослідити низку питань, а саме: готовності посадових осіб органів місцевого самоврядування до планування й організації цієї роботи на системній основі; формування громадянської позиції населення щодо попередження техногенних катастроф; розвиток культури безпеки життєдіяльності працівників різних галузей тощо.

Література:

1. Кодекс цивільного захисту України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2013, № 34-35, ст. 458. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
2. Мендерецький В. В., Недільська У. І. Безпека життєдіяльності та цивільний захист населення як методологічна складова розвитку професійної компетентності майбутніх учителів фізико-технологічного профілю. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*. Сер.: Педагогічна. 2013. Вип. 19. С. 304-307.
3. Михайлов В. М. Місцева політика в управлінні безпековим середовищем життєдіяльності людей. *Сучасний стан цивільного захисту України та перспективи розвитку* : Матеріали 20 Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 9-10 жовтня 2018 р. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 298-301.
4. Про освіту: Закон України (редакція) від 05.09.2017 № 2145-VIII. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
5. Сурай І. Сутність професіоналізму еліт у державному управлінні. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2010. Вип. 1. С. 46-56.
6. Українці не почуваються захищеними: що не так з безпекою в країні. *Сьогодні*. 2018. 17 грудня. URL : <https://ukr.segodnya.ua/ukraine/ukraincy-ne-chuvstvuyut-sebya-zashchishchennymi-hto-ne-tak-s-bezopasnostyu-v-strane-1198177.html>.
7. World Economic Forum. Global Challenge Insight Report. The Future of Jobs Employment, Skills and Workforce Strategy for the Fourth Industrial Revolution. 2016. January. 167 с. URL : http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs.pdf

References (transliterated and translated):

1. Kodeks tsyvilnoho zakhystu Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady (Code of Civil Protection of Ukraine. Information from the Verkhovna Rada), 2013, No 34–35, art. 458. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>. (in Ukrainian).
2. Menderetskyi V. V., Nedilska U. I. Bezpeka zhyttiediialnosti ta tsyvilnyi zakhyst naselennia yak metodolohichna skladova rozvytku profesiinoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv fizyko-tekhnolohichnoho profilu (Safety of life and civil protection of population as a methodological component of the development of professional competence of future teachers of the physical and technological profile). *Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu im. Ivana Ohiiienka*. Ser.: Pedahohichna

- (Collection of Scientific Works of Ivan Ohienko National University of Kamianets-Podilsk). Series: Pedagogical. 2013. Issue 19. P. 304–307. (in Ukrainian).
3. Mykhailov V. M. Mistseva polityka v upravlinni bezpekovym seredovyshchem zhyttiediialnosti liudei (Local policy in the management of the security environment of people's lives.). Suchasnyi stan tsyvilnoho zakhystu Ukrainy ta perspektyvy rozvytku : Materialy 20 Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, m. Kyiv, 9-10 zhovtnia 2018 r (The current state of civil defense of Ukraine and prospects for development: Proceedings of the 20th All-Ukrainian scientific and practical conference, Kyiv, October 9-10, 2018). Kyiv : Publishing House «Helvetyka», 2018. P. 298–301. (in Ukrainian).
 4. Pro osvitu: Zakon Ukrainy (redaktsiia) vid 05.09.2017 № 2145-VIII (On education: Law of Ukraine (edited) of 09.05.2017 № 2145-VII). *Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» (Database «Legislation of Ukraine») / Verkhovna Rada of Ukraine*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (in Ukrainian).
 5. Surai I. Sutnist profesionalizmu elit u derzhavnomu upravlinni (Essence of elite professionalism in public administration). *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy (Collection of Scientific Works of National Academy of Public Administration under the President of Ukraine)*. 2010. Issue 1. P. 46–56. (in Ukrainian).
 6. Ukraintsi ne pochuvaiutsia zakhyshchenymy: shcho ne tak z bezpekoiu v kraini (Ukrainians do not feel protected: what is wrong with security in the country). *Sohodni (Today)*. 2018. December 17. (in Ukrainian).
 7. World Economic Forum. Global Challenge Insight Report. The Future of Jobs Employment, Skills and Workforce Strategy for the Fourth Industrial Revolution. 2016. January. 167 c. URL : http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs.pdf (in English).

Стаття надійшла до редакції 09.01.2019

Л. Петренко

Підвищення кваліфікації фахівців сфери цивільного захисту у вимірі сучасних реалій

Здійснено аналіз нормативно-правових документів у контексті забезпечення навчання населення з питань цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки у системі підвищення кваліфікації посадових осіб міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання комунальної власності, а також суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління. Обґрунтовано необхідність їхньої педагогічної підготовки для подальшого підвищення ефективності діяльності з метою попередження надзвичайних ситуацій. Автор статті робить висновок, що забезпеченням навчання населення з питань цивільного захисту, техногенної, пожежної безпеки посадових осіб міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання комунальної власності в системі підвищення кваліфікації

мають здійснювати фахівці, які мають фахову і педагогічну підготовку. На жаль, нині цьому питанню приділяється недостатньо уваги. Запропоновано для підвищення ефективності діяльності фахівців у сфері цивільного захисту дослідити низку питань: готовності посадових осіб органів місцевого самоврядування до планування і організації цієї роботи на системній основі; формування громадянської позиції населення до попередження техногенних катастроф; розвиток культури безпеки життєдіяльності працівників різних галузей тощо.

Ключові слова: цивільний захист, забезпечення навчання, педагогічна підготовка, посадові особи, місцеві органи влади, надзвичайні ситуації.

L. Petrenko

Improvement of qualification of civil protection specialists in the dimension of modern realities

The analysis of legal documents in the context of providing public education on civil protection, technological and fire safety in the advanced training system for officials of ministries and other central executive authorities, local self-government bodies and communal ownership entities, as well as economic entities related to their management. The necessity of their pedagogical training to further improvement of the effectiveness of activities in order to prevent emergencies is substantiated. The author of the article concludes that provision of public education on civil protection, technological and fire safety of officials of ministries and other central executive authorities, local self-government bodies and communal ownership entities in the system of training should be carried out by specialists having professional and pedagogical training. Unfortunately, this issue is currently underestimated. A number of issues are proposed to increase the effectiveness of the work of specialists in the field of civil protection: the willingness of local government officials to plan and organize this work on a systematic basis; formation of a civic position of the population for the prevention of technological disasters; development of the culture of safety of life of workers of different industries, etc.

Key word: civil protection, providing education, pedagogical training, officials, local authorities, emergency.

Рецензент – доктор педагогічних наук,
професор Г. П. Васянович